

ЗАРОБЉЕНИ ПАРТИЗАНИ НА РАВНОЈ ГОРИ

Група по група заробљених партизана довођена је на Равну гору.

Група заробљених у Мионици пролази поред Струганика. Ту у центру села је чувена Мишића кафана, а ту је и велика кућа славног војводе из првог светског рата Живојина Мишића. Његов син, мајор Александар Мишић, сад је четник. Изашао је пред кољону заробљених на коњу. Пијан је, љуља се и преврће очима.

— Ту сте, црвендаћи, мајку вам бандитску! — сачекао је тим речима и, клатећи се на коњу, још нешто дуго псовао. . .

— Овде нећу никога да саслушавам. Терајте их на Равну гору па нека их Басић и Калабић саслушавају! — наредио је спроводницима.

Пут до Равне горе за неке групе заробљених водио је преко Брајића. Свеједно што је — заобилазан. Јер у Брајићима је радио преки суд и изрицао смртне казне. У књизи Ужички одред¹ превише обазриво је написано да је у четничким рукама било око 400 заробљених партизана и грађана који су припадали народноослободилачком покрету, похватаних за време општег четничког напада на слободну територију и доведених на Равну гору. Морало их је бити доста више, јер спискови састављени у току рада на овој књизи показују да је само у Карану заробљено 115, у Горњем Милановцу и околини најмање 134, око Баљева, Мионице и осталих места у ваљевском крају најмање 258, у Косјерићу 52, на путу између Љига и Мионице 21, у Ражани 47, у Горњој Горевници 12, у Костојевићима десет, итд. Мање групе и појединце тешко је и набројати, а камоли идентификовати. Вероватно се никад неће потпуно и тачно утврдити кога су све четници заробили, премлатили или убили око Љига, Лајковца, у Прањанима, на Буковима, на Венцу код Ивањице, по Јавору, Чемерници, Голији. Много људи изгинуло је у борбама против четника на Трешњици, око Пожеге, код Ивањице, Горњег Милановца, Чачка, Љубовије, Пашине Рав-

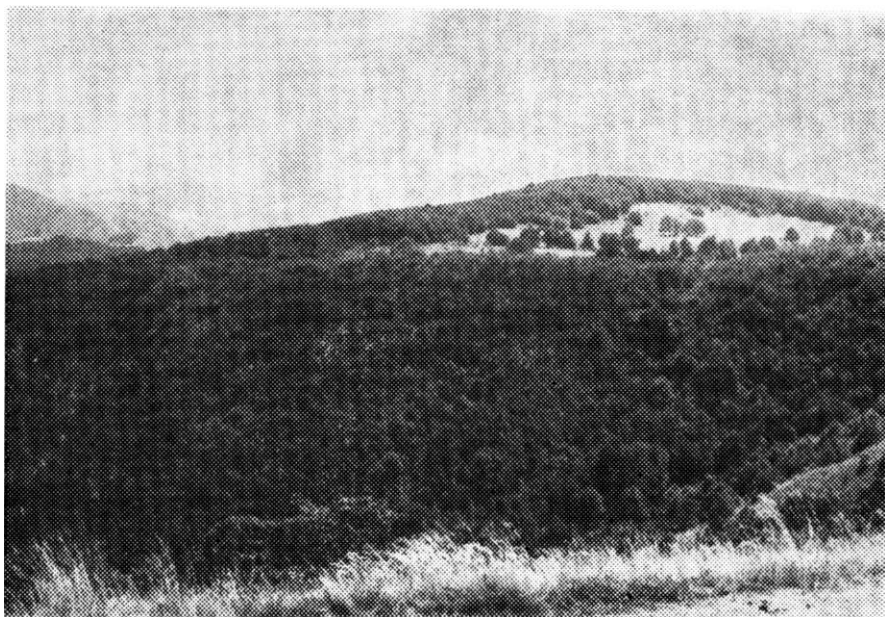
1. Никола Љубичић: *Ужички одред*, стр. 259.

ни, Мравињаца. . . Не зна се да ли су сви они овде идентификовани и записани.

Заробљене су на Равној гори четници држали затворене у кошарама које су биле сазидане уз планинске сточарске колибе.

Одатле су извођени на саслушање и батинање. Многи се сећају Михаила званог „попа“, који је на саслушавањима делио „благослове“ — одређивао колико ће који од заробљених добити батина.

Једном док је велика група заробљених саслушавана у Брајићима, четници су направили неку своју параду са заробљеним. Из разних подрума истерали су групе заробљених и поређали их

Равна гора, поглед са суворског превоја

на једној чистини. Око сваке групе обилазили су буљаци четника с напереним пушкама и сатански се смејали. Тада је пред строј заробљених изашла четничка „елита“, као да врши неку смотру. Били су ту Драгиша Васић, Драгослав Павловић и још неки углађени четнички официри. Потпуковник Драгослав Павловић био је очигледно задужен да одржи неки говор. Причао је заробљеним, гладним, промрзлим и премлаћеним партизанима како сви међу њима нису криви, али има неких који су криви што је „отаџбина доведена у опасност“. Помињао је како у Хрватској нема више ни једног Србина, како краљ из Лондона мисли на свој народ и како је Дражу поставио за команданта оружаних снага у земљи. Онда је причао како се четници херојски боре против окупатора.

После одржаног говора четници су извршили „смотру“. У ствари, ишли су од борца до борца и загледали да ли на некоме има још нешто од вредније одеће и обуће и ако нешто нађу, одмах су скидали.

Другим групама заробљених и на другим местима четници су држали сличне говоре. Причали су како на Равну гору сваке ноћи долазе авиони и доносе помоћ у оружју из Енглеске. Заробљени су већ данима по Дамњановића кошарама на Равној гори и још никако нису ни чули ни видели те авионе.

За све време заробљенима нису давали ни хране ни воде.

„ . . . Одатле нас терају у школу у Планиници, где има око сто заробљених партизана, Ужичана, Милановчана и других. . . У овој школи смо остали, чини ми се до 12. новембра. Ту је дотерана још једна група од 100 до 150 партизана. . . ”²

„Храну нам нису давали од Косјерића и све време док смо били на Равној гори“ — сећа се заробљени Миливоје Митровић³:

Сутрадан су нас потерали пред кућу у којој је становао Дража Михаиловић, који се на наш долазак јавио и одмах почео да говори како смо ми заведени, да ће нам српски суд судити, да ће нам он опростити грешке и да ћемо кроз неки дан ићи кућама. Тек што је Дража завршио своју причу, издвојили су из строја три друга и без пресуде убили на лицу места. Одмах смо се уверили у то колико вреди обећање »врховног команданта«⁴

Заробљени из Мионице сећају се:

„ . . . Спровели су нас у школу у Планиници. Ту су нас предали жандармеријској стражи (То су били жандарми који су се управо тих дана маоовно придруживали Дражиним четницима). . . Одатле су нас једног дана истерали на једно брдо изнад школе. Одатле смо видели још једну огромну колону заробљеника које су четници терали са Равне горе. Спојили су нашу колону са том великом колоном и тада нас је, говорили су неки, у заједничкој колони заробљених било око 360. . . ”⁵

Ево неких детаља о боравку заробљених партизана у згради основне школе у Планиници:

„ . . . Храну нам још не дају. Стиже и родбина по неког од заробљеника, доноси храну, све делимо, а Мића Радојевић и ја за партијски новац, који се код њега затекао, преко четничке страже купујемо нешто брашна

2. Сећање Жике Гајића. „Напред“, локални лист, Ваљево 24. новембар 1972. године.

3. *Устанак народа Југославије*, зборник сећања, књ. V, стр. 335.

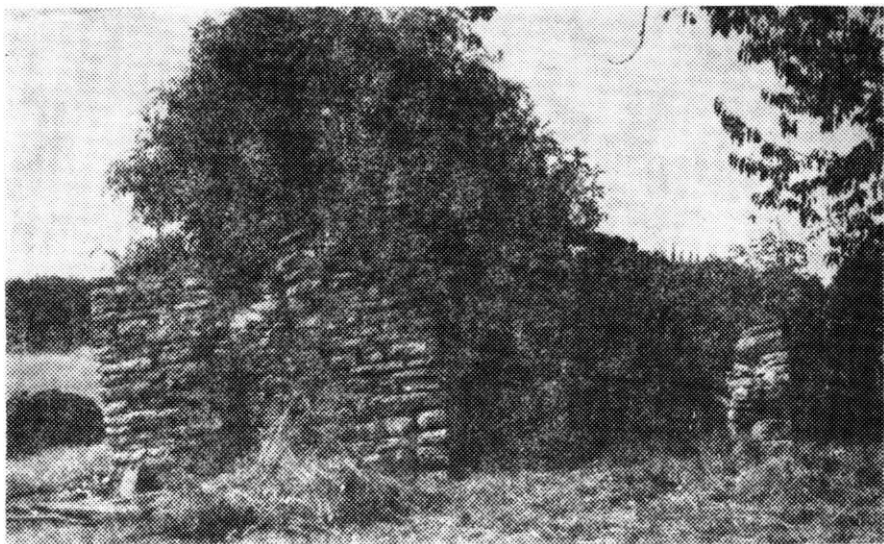
4. Сећање Миливоја Митровића. *Устанак народа Југославије*, књ. V, стр. 333.

5. Сећање учесника из Мионице, стенографске белешке.

кукурузног, те дан-два имамо само то хлеба. У овој школи смо остали, чини ми се, до 12. новембра. Ту је дотерана још једна група од 100 до 150 партизана. Све нас терају према Мионици, а заноћисмо у школи у Паштрићу. Ту први пут добијамо по два кувана кромпира, а сутрадан у Мионици нешто хлеба и неку чорбу, па нас одмах терају низ Рибницу. . ."⁶

Један од заробљених партизана посебно се сећа овог догађаја:

„ . . . Тада су извели једног заробљеног и провели иза неке велике букве. Наредили су му да се скине. Установили су да је муслиман. Дража је тада наредио неким

Рушевине некадашњих зграда на Равној гори,
у којима су били четнички штабови

четницима да овог заробљеника одведу мало даље од оне букве, али да ми видимо. Ту су га на очи свих нас заклали." — завршава један део своје изјаве Божа Смиљанић⁷.

Кад су на Равну гору чегници довели групу заробљених партизанских лекарки и болничарки, једног јутра извели су их пред Дражу Михаиловића. Четнички командант се разметљиво прошетао поред заробљених другарица. Дознао је да је једна од њих лекар и обратио јој се набусито:

6. Секаћа бораца, стр. 317.

7. Изјава Божа Смиљанића, Историјски архив, Титово Ужице, МГ, инв. бр. 1226.

— Хоћеш ли да о-станеш код четника и да лечиш моје војнике па да ти поклонимо живот? . .

— Нећу! — одтворила је кратко одважна жена. Затим је додала да неће да лечи такве војнике, који су је претходне ноћи мучили, тукли и силовали.

Дража Михаиловић је извадио пиштољ и пред свим окупљеним на лицу места стрељао ову партизанску лекарку⁸.

Станка Лаковић се посебно сећа да је у отимању одеће и обуће од заробљених партизана најдрскији био четник кога су остали звали „Шумар“. И она се сећа појаве Драже Михаиловића пред заробљеним.

„ . . . Изјутра су нас истерали на плато недалеко од виле у којој се налазио Дражин штаб. Постројили су нас. Пред наш строј изашао је Дража Михаиловић у парадном оделу, са ешарпом око појаса. Имао је лаковане чизме. Стао је испред нас. Насупрот углађеном спољашњем изгледу, речник му је био пун поовки и гадости.

— Ми ћемо уништити комунистичку гамад! . . Са чекаћемо да се Руси и Немци међусобно униште па ћемо ми са Енглезима узети власт и вратити краља Петра — тако је некако говорио, али уз све то било је највише поовки и претњи. После је прошао поред строја и наставио да псује. Једног заробљеног друга из Босне назвао је усташом. . .

После Драже опет се појавио Никола Калабић. Дуго је претио и псовао па је затим позвао повелику групу четника и наредио им да нас воде. . .”⁹

Станка Лаковић није из Планинице одведена пут Струганика, Мионице и Словца. Остала је с једном групом заробљених и враћена на Равну гору, где је провела још неколико дана. Поново су је саслушавали и малтретирали. Једног дана четници су се били нешто посебно развеселили. Веле како су преко радија чули да је Стаљин наредио да се сви ставе под команду Драже Михаиловића.

Милорад Савић, који је заробљен у Костојевићима као припадник партизанске страже, такође је запамтио како су их четници дочекали на Равној гори и сместили у штале, у које су четници повремено упадали с батеријским лампама и батинама.

„ . . . Постројене у две колоне довели су нас пред штаб Драже Михаиловића. Дража је изишао пред нас. Шетао је иопред строја и говорио:

— Гледајте како изгледате јадно! Боси сте и дровнави. Пошли сте да се борите! . . Зашто сте отишли у комунисте?

8. Изјава Станише Чолића, стенографске белешке, Горња Топлица.

9. *Ужичка република, записи и сећања*, кн. 2, стр. 408—409.

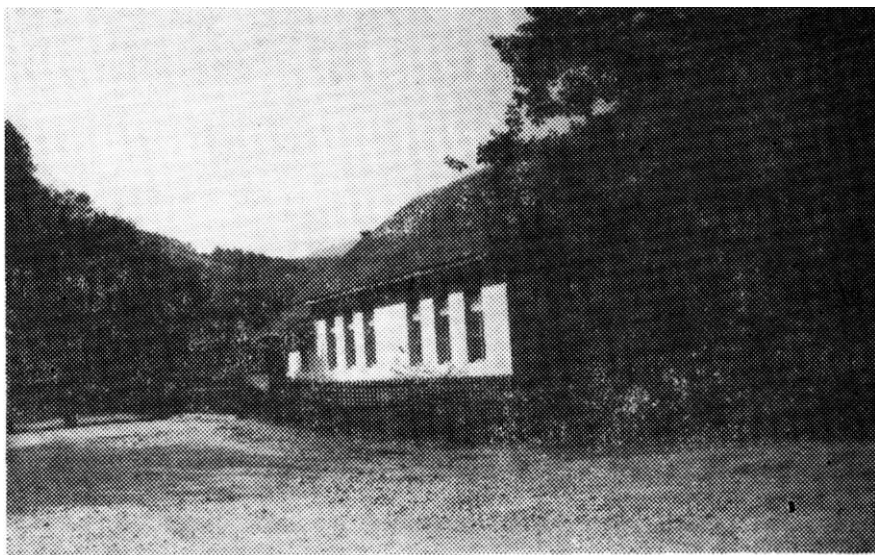
Сви смо ћутали. Пришао је двома заробљеним партизанкама и питао:

— Шта сте ви тражиле у комунистима?

— Ми смо болничарке и превијали смо рањенике

— Да ли сте превијале и рањене четнике?

Једна од њих је одговорила да није пошто нигд није наишла на рањеног четника. Тада јој је Дража пришао, ухватио је обема рукама за мишице и ударио ногом у стомак. Она се онесвестила и пала на земљу.

Зграда Основне школе у Планиници била је у новембру 1941. године велики затвор за заробљене партизане

После тога Дража је само нешто псовао и нешто мрмљао себи у браду па је отишао у свој штаб.

У том моменту наишао је један четник који се презивао Смиљанић. За време борбе између партизан и четника у Карану био је рањен у обе ноге. Он је показао на неког шофера у строју за кога је тврдио да је нашао пун џак чаура уз митраљез из кога је пуцао на четнике и многе ранио. Тог шофера су одмах издвсјили, са још пет-шест лица одмах су стрељани пред нашим стројем.

На Равној гори су нам саопштили да ће нас одвести у Ваљевску Мионицу и да ће нас тамо саслушати српске власти. . .¹⁰

10. Улсичка република, записи и сећања, књ. 2, стр. 572.

У Другој пожешкој партизанској чети, која је држала положај у Ражани код Косјерића, налазио се и партизан Божо Смиљанић. Заробили су га четници и нашао се са осталим на Равној гори. Из његовог сећања занимљив је овај детаљ:

„... Пред Равном гором четници су две другарице, од којих је једна била учитељица, покушавали да силују. Оне су се браниле, нарочито учитељица. Сву су јој одећу поцепали, страшно тукли и на крају силовали. .